

JAK NA TO?

Doporučení členům HK ČR, jak je možno postupovat v případě, že se z důvodů epidemie Covid-19 dostanou do prodlení se splněním svých závazků

HK ČR předesílá, že objektivně nelze poskytnout univerzální návod, jak postupovat v situaci, kdy se podnikatel dostane z důvodů epidemie Covid-19 do prodlení se splněním svých závazků. Většina dodavatelsko-odběratelských vztahů je ošetřena podrobnými smluvními ujednáními, která mohou být v jednotlivých případech velmi variabilní a odlišná. HK ČR tedy s vědomím této skutečnosti níže uvedené doporučení poskytuje jako jedno z možných řešení.

Jako první krok je tedy nutno doporučit pečlivé pročtení smlouvy, která byla uzavřena, a zkontrolovat, zda smlouva neobsahuje nějaká ujednání, která by se týkala

1. problematiky vyšší moci, neboť tak rozsáhlou epidemii mezi projevy vyšší moci nejspíše řadit lze; nebo
2. problematiky převzetí nebezpečí za změnu okolností, což je další právní institut, který by bylo možno na danou situaci aplikovat.

V každém případě však HK ČR doporučuje v případě, že se objeví signály, že by snad vyšší moc (nebo změna okolností) mohla ovlivnit plnění závazků ze smlouvy, svým členům, aby bezodkladně na tuto skutečnost písemně upozornili smluvní protistranu a následně s protistranou intenzivně komunikovali a avizovali možné problémy s cílem modifikovat podmínky uzavřené smlouvy prostřednictvím dodatku ke smlouvě. V případě, že protistrana nejeví dostatečné známky vstřícnosti, doporučuje HK ČR vyhledat včas odbornou pomoc advokáta.

Protože si je HK ČR vědoma, že ne každý její člen bude ochoten jít cestou advokátní pomoci, předkládá krátkou analýzu toho, jak popsanou situaci upravuje české právo:

Občanskoprávní úprava závazkových vztahů v ČR obsahuje zcela standardně ustanovení, která umožňují zbavit se odpovědnosti za prodlení ze splněním závazku, pokud bylo takové prodlení způsobeno okolnostmi, které stojí mimo vůli dlužníka (dodavatele, zhotovitele) – tedy okolnostmi vyšší moci. Takovou okolností je nepochybně epidemie nemoci Covid-19, ale především protiepidemická opatření, která byla přijata orgány veřejné moci v souvislosti s omezením šíření této nemoci.

Dlužník, který z důvodů spočívajících v nemoci Covid-19 nebo následných opatřeních vlády nemohl splnit své závazky, se může vyšší moci dovolávat i v případě, že zvláštní ujednání o důsledcích vyšší moci nemá ve své smlouvě obsažena. Právní skutečnost vyšší moci je definována jako soubor nepředvídatelných okolností, nad kterými nemá osoba, která se jich dovolává, kontrolu, a jejichž vznik nemohla ovlivnit. Podle ustanovení § 2913 odst. 2 občanského zákoníku se ten, kdo poruší smluvní povinnosti, může **zprostit povinnosti k náhradě škody** za toto porušení v případě, že prokáže, že mu ve splnění dané povinnosti bránila **mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli**.

Dlužník bude muset prokázat, že se důsledky nemoci nebo vládních opatření dotkly jeho činnosti natolik, že ani při přijetí kroků směřujících k dodržení termínu, které po něm bylo možné rozumně požadovat, nebylo možné tento termín splnit. Lze proto doporučit, aby si dlužník obstaral důkazní materiál o nepřekonatelnosti překážky. Dlužník ale nesmí být v prodlení již v době počátku působení vyšší moci (Covid-19) nebo na epidemii navazujících opatření vlády. Okolnost, která si rovněž zaslouží pozornost, tkví v tom, že pokud podnikatel uzavírá (nebo uzavřel) smlouvu v čase, kdy už byla epidemie všeobecně známým faktem, nepůjde ji již logicky zařadit mezi případy vyšší moci, protože nesplňuje podmínku nepředvídatelnosti.

Obecně lze konstatovat, že každá smluvní strana je povinna vynaložit veškeré úsilí ke splnění smlouvy a překonávat překážky, které jí v plnění smlouvy brání. Skutečnost, že se jednalo o nepřekonatelnou překážku, pak bude muset smluvní strana prokázat. Např. jsou-li uzavřeny školy, podnikatel bude muset vyřešit hlídání potomka. Argument, že byly v důsledku covidu uzavřeny školy a podnikatel musel pečovat o malé dítě, nebude z hlediska povinnosti splnit smlouvu relevantní. Tuto překážku může podnikatel překonat tak, že si např. obstará pečovatelku (hlídání). Obdobně nebude možno účinně argumentovat dobrovolnou karanténou odůvodněnou obavou z možného šíření viru.

Krátké shrnutí:

1. Epidemie a na ni navazující opatření vlády mohou být důvodem pro zbavení se odpovědnosti za škodu způsobenou prodlením – ovšem za předpokladu, že se podnikatel této možnosti ve smlouvě dobrovolně nevzdal (viz bod 2.). Rozhodně to však nebude důvodem, jak se zcela zbavit povinnosti plnit z „nevýhodné“ smlouvy, protože prodlením se splněním závazků (porušením smlouvy) taková smlouva nezanikne a povinnost splnit závazek trvá nadále. Opak by nastal pouze v případě, že by protistrana od smlouvy právě z důvodů prodlení podnikatele odstoupila.
2. V řadě podnikatelských vztahů jsou smluvně vyloučeny aplikace některých ustanovení zákona a nelze vyloučit, že konkrétní smlouva může obsahovat i výslovné vyloučení možnosti aplikovat ustanovení § 2913 odst. 2 občanského zákoníku, tedy možnosti odvolávat se na vyšší moc. V takových případech však může dlužník argumentovat ustanovením § 2953 odst. 1 občanského zákoníku a navrhnout soudu, aby smluvní výši náhrady škody snížil z důvodu hodných zvláštního zřetele (epidemie nemoci Covid-19).
3. Skutečnost, že zákon umožňuje dlužníkovi zbavit se odpovědnosti za prodlení v případě vyšší moci (pokud to sám smluvně nevyloučí), nevylučuje, že dlužník bude nucen hradit smluvní pokutu za prodlení, pokud ji bude mít ujednánou ve smlouvě. Nicméně ani v tomto případě není situace bezvýchodná. V případném soudním sporu může dlužník i v tomto případě navrhnout soudu uplatnění tzv. moderačního práva, které umožňuje soudu, aby nepřiměřenou výši smluvní pokuty v odůvodněných případech snížil až do výše vzniklé škody (§ 2051 občanského zákoníku).

Dalším institutem, který by mohl v situaci epidemie Covid-19 přicházet v úvahu při posuzování důsledků vyšší moci, je tzv. **změna okolností**. Ustanovení § 1765 - § 1766 občanského zákoníku stanoví, že dojde-li ke změně okolností tak podstatné, že změna založí v právech a povinnostech stran zvláště hrubý nepoměr znevýhodněním jedné z nich (buď neúměrným zvýšením nákladů plnění, anebo neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění), má dotčená strana právo domáhat se vůči druhé straně obnovení jednání o smlouvě, prokáže-li, že změnu nemohla rozumně předpokládat ani ovlivnit a že skutečnost (změna) nastala až po uzavření smlouvy, anebo se dotčené straně stala známou až po uzavření smlouvy. Postižený podnikatel by se podle tohoto ustanovení mohl dovolávat **práva na změnu či zrušení smlouvy**. Stejně jako u vyšší moci obecně musí i u změny nebo zrušení smlouvy na základě změny okolností existovat nepředvídatelné, neovlivnitelné a podstatné změny okolností, se kterými se smluvní strany seznámily až po uzavření smlouvy. Dále pak musí vzniknout zvláště hrubý nepoměr v právech a povinnostech obou smluvních stran. V kontextu pandemie se může jednat třeba o to, že jedna strana je znevýhodněna neúměrnými náklady na plnění na své straně v důsledku nedostatku pracovní síly nebo zákazníků. Při splnění všech těchto podmínek je podnikatel oprávněn požadovat po druhé smluvní straně, aby obnovila jednání o smlouvě, a strana, vůči které je toto právo uplatněno, je k vedení takového jednání povinna. V rámci jednání by se pak měly sjednat akceptovatelnější podmínky (např. cena plnění). Nedojde-li k dohodě, může se kterákoli strana soudní cestou domáhat změny smlouvy nebo jejího zrušení. Problém je, že ve smlouvách často bývá uplatnění ustanovení o změně okolností vyloučeno či limitováno (smluvními stranami se ujedná tzv. převzetí rizika změny okolností).

ODBOR LEGISLATIVY, PRÁVA A ANALÝZ

HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČESKÉ REPUBLIKY

PRAHA, 11. 11. 2020